

המשגיח הגאון הצדיק
רבי מאיר הלוי חדש זצ"ל
(כז שבט תרנ"ח - כט טבת תשמ"ט)

תלמידו הגדול של הסבא מסלבודקה זצ"ל
◆
שימש בקודש בישיבות כנסת ישראל - חברון,
עטרת ישראל ואור אלחנן
◆
שיחותיו נדפסו בספר המאיר, אור חדש,
אור מאיר, מאיר נתיבות, וקובץ ועדים
◆
תולדותיו נכתבו בספר המשגיח ר' מאיר

תוכן הענינים

א. דרכי מוסר

- 1 יסוד הדעת של דרך המוסר של סלבודקה, במה נחלקו חכמי המוסר
- 9 גדלות האדם
- 11 הדגש על מידת עין טובה יותר מלב טוב

ב. ענוה וחסידות

- 13 האם עניו מכיר את המעלות שלו
- 20 הענוה הנכונה והשפלות הבלתי נכונה
- 23 השפלות הנכונה
- 24 האם מותר לקנות ענוה דרך בזיון
- 25 הבושה הנכונה
- 27 מילי דחסידותא שהם למעלה ממדרגתו
- 29 מילי דחסידותא בין אדם לחבירו
- 31 תורה עם דרך ארץ או תורה במסירות נפש
- 32 בענין כאשר המשנה ברורה פוסק "ירא שמים יחמיר"

ג. הדרכות בעבודת האדם

- 37 גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש
- 39 אופן קיום מצוה הנעשית מתוך ביטול תורה
- 43 וותר על רוחניות כדי שיזכה בו חבירו
- 43 לעסוק בתורה ולהתפרנס מהציבור, או לעסוק גם לפרנסתו
- 47 להתעלות בלימוד התורה לעצמו או ללמד לאחרים
- 48 הזמן להתעסק בהרבצת התורה
- 49 האם המצוה לדון לכף זכות היא מצוה שכלית
- 52 מקור ההרגשה לאהוב את כל אחד מישראל
- 55 האם יש מצוה לאהוב רשע מבני ישראל
- 56 יסורים כהדרכה
- 56 שמירת הברית
- 58 עצה לתלמידים החוזרים לחוץ לארץ
- 59 דברי הדרכה לחתן
- 62 מכתב לחתן

ד. ביאור כללי על חטאי אדם הראשון, דור המדבר ועשו הרשע

- 66 האם חטאי בני אדם שנתפרשו בתורה היו רק בבחינה דקה
- 72 איך אפשר לומר שעשו הרשע נכשל בעבירות דקות בלבד
- 74 אם עשו אכן היה במדרגה גבוהה, למה נקרא רשע

הגאון הצדיק
רבי בן ציון ברזק זצ"ל
ראש ישיבת בית יוסף - נובהרדוק ירושלים
(תרס"א (בערך) - י"ד תשרי תשמ"ז)

תלמידו הגדול של
הגה"צ ר' אברהם יפהן זצ"ל חתן הסבא מנובהרדוק
✦
תלמיד בישיבת בית יוסף - נובהרדוק בביאליסטוק
✦
עלה לא"י בשנת תרצ"ד
✦
מחבר ספר הגיוני מוסר (ג"ח),
עיונים וביאורים על אור ישראל
וגולי אש

תוכן הענינים

א. מידות ומוסר

85	הדרך לתקן את המידות
92	ללכת נגד הזרם
97	שינוי במעשיהם ומלבושיהם
103	יחס נובהרדוק לשיטת סלבודקה
103	סדרי המוסר
105	חינוך להמנע משקר
106	כאשר ספרי המוסר המפורסמים אינם מעוררים

ב. הרבצת התורה

106	החשיבות של הרבצת התורה
109	הרבצת התורה בנובהרדוק
112	מתי נכון לצאת מן הישיבה לעסוק בהרבצת התורה

ג. בטחון

113	למעט בהשתדלות כפי האפשר
117	אלו פעולות יש לעשות לרכישת מידת הבטחון
120	האם בזמנינו יש לבחור במקצוע שיש לו תשוקה אליו
121	כיצד יתכן שיתרו רצה להפרד מהכלל כדי לא להפסיד את נכסיו

ד. ביאורים על תפילה

122	שעשה לי כל צרכי
123	הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב
123	קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת
124	ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך
126	רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה
126	ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ה' מבטחו
126	קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'
127	כל מקדש שביעי כראוי לו

הגאון

הרב דב כ"ץ זצ"ל

(ב' טבת תרס"ג - ט' טבת תש"מ)

תלמיד הסבא מסלבודקה זצ"ל

ישיבת חברון

וישיבת היכל התלמוד

מנהל בתי הדין הרבניים

עלה לארץ ישראל בשנת תרפ"ה

מחבר ספר תנועת המוסר,

פולמוס המוסר ודברי הגות וראות

תוכן הענינים

א. דרכי המוסר

133יסוד המחלוקת בין בעלי המוסר ומתנגדיהם

חילוקי השיטות בין נובהרדוק לקלם

137סדר

חילוקי השיטות בין נובהרדוק לסלבודקה

140הרבצת תורה - חיוב על בחורים

140שבירת המידות

141איך להמנע מלהיות בעל תאוה

143גדלות/שפלות האדם

144אופן אמירת שיחת מוסר

חילוקי השיטות בין קלם לסלבודקה

144חינוך

152- ספר חשבון הנפש

153הדרך המעולה לקנות אמונה

154הרכבת האדם

157קטנות/גדלות האדם

158חטאים הנזכרים בתורה

ב. דרך סלבודקה

161כיצד אפשר להשתמש עם מידת גאווה לטובה

162כיצד השפיע הסבא על תלמידיו

163האם הסבא הי' נותן הדרכות מפורשות לתלמידיו

164האם בסלבודקה למדו מוסר בהתפעלות

165באיזה גיל היו הבחורים בסלבודקה כשהתחתנו

165מה היתה דרך הלימוד בליטא

ג. בני הישיבה באירופה – מעמדם

165תקנות הגר"ס לכבוד בני הישיבות

166מלבוש מיוחד לבן ישיבה

167מפגש ישיבת סלבודקה - חברון עם חרדים ירושלמים שהתלבשו באופן אחר

167התמודדות קלם עם ההשכלה

ד. יחסם של בעלי המוסר לארץ ישראל

169איך התייחסו בעלי המוסר לארץ ישראל

170האם יש זכות לבוני הארץ שאינם שומרי תורה ומצוות

הגאון הצדיק
רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל
(ה' אדר תרע"ב - כ' מרחשון תשס"ד)

תלמיד החפץ חיים בישיבת ראדין
והגה"צ ר' דניאל מוכשוביץ זצ"ל בישיבת קלם
והגה"צ ר' אברהם גרודזינסקי זצ"ל בגיטו קובנא
♦
רב בית הכנסת "פרושים" גבעת שאול ירושלים
♦
מחבר ספר "פתח השער" על ספר שערי תשובה
מאמרי נכתבו בספר לב מרדכי
ובקונטרס כתבי רשומות
♦
תולדותיו נכתבו בספר יחיד ודורו

תוכן הענינים

א. הדרכות בעבודת האדם

179.....	לעבוד על עצמו כל ימי חייו
180.....	לעבוד במסירות נפש
180.....	הפירוש האמיתי של מסירות נפש
183.....	להיות אכזרי על עצמו
184.....	אם אינו עולה, על כרחו יורד
184.....	שויתי ה' לנגדי תמיד
185.....	התבודדות
186.....	להתפלל להצלחה ברוחניות
187.....	להרגיש הרגשותיו הנכונות מעומק הלב
188.....	להכיר שעיקר האדם זהו הנשמה
188.....	לא להיות שקוע בתאוות גשמיות
191.....	הכוונה הנכונה כשאוכל
192.....	לשמור על הבריאות
195.....	להיות פיקח
195.....	צניעות
196.....	הטלית קטן של החפץ חיים

ב. מוסר ומידות

197.....	כוחה של יראת שמים
199.....	לדעת את עצמו
201.....	לעבוד על המידות
206.....	לא לדלג על מדרגות
207.....	כשולן בנסיון גורר נסיון קשה יותר
207.....	הכוונה הנכונה בעשיית חסד ונתינת צדקה
212.....	טבע האדם נוטה יותר לרע מאשר לטוב
212.....	לימוד הפרקים שבסוף המסילת ישרים
213.....	ביאור בגאווה המותרת
213.....	עניו אינו מצטער כשאחרים מבזים אותו
213.....	למה נצטער משה כשבזוהו קרח
215.....	להתרחק מן המחלוקת
218.....	להתרחק מן הליצנות

ג. בית קלם

- 221..... לימוד המוסר באירופה
- 224..... ההבדל בין שיטת המוסר של קלם לשל סלבודקה
- 224..... דרך עבודת המוסר של קלם
- 224..... א. מנוחת הנפש
- 225..... ב. פיתוח וחיזוק הרגשים
- 228..... ג. חיזוק באמונה

ד. חינוך

- 230..... חינוך הבנים בצעירותם
- 232..... הדרך לגדול ולהצליח
- 233..... חינוך בזמן הזה
- 234..... כבוד כמשפיע על התלמידים
- 237..... לדאוג עבור התלמידים
- 237..... מתי יש לסלק תלמיד מהשיבה
- 238..... זכירת יום המיתה לגבי בחור
- 241..... בחור הנכשל באיסורי תאוה
- 252..... אם נכון לילדים להתפלל עבור דברים קטני הערך
- 253..... חינוך הבנות

ה. תורה

- 255..... דרך העיון באירופה
- 257..... עיון ובקיאות
- 260..... התורה מצלת מן היצר הרע
- 261..... מהו לשמה
- 264..... לדאוג להשאר בן ישיבה

ו. בטחון והשתדלות

- 267..... הפירוש האמיתי של בטחון
- 272..... ביאור דברי האור החיים על "וישמע ראובן ויצילהו מידם"
- 275..... למה נענש יוסף על זה שביקש משר המשקים שיזכרהו
- 275..... האם האבות עשו השתדלות
- 276..... למה מצינו אחוז יותר גבוה של עשירים בין אלו העוסקים במסחר
- 278..... למה צריכים להתפלל "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת"
- 280..... האם יש דרך בזמנינו שהקב"ה מודיע לנו מה רצונו
- 284..... האם הכוונה להטיב לחבירו סותרת את היסוד של בטחון
- 285..... לא להתפעל משום מקרה רע
- 286..... אדם שנשתנה מצבו לרעה

ז. מצבינו היום

- 288.....דורנו שונה מהדור של אירופה לפני השואה
- 297.....הכל או לשם כסף או לשם כבוד
- 298.....דורינו שקוע במותרות
- 299.....נחיצות להדגיש גם את העונש
- 301.....להיות שמח
- 308.....עקבתא דמשיחא
- 310.....האם נכון להשתתף עם ארגון העושה מצוות נדירות

ח. מועדים

- 311.....שבת וי"ט
- 313.....אלול
- 313.....קבלות
- 315.....דוגמאות של קבלות הגונות
- 317.....כוחה של קבלה
- 320.....סליחות
- 320.....ערב ראש השנה
- 320.....ראש השנה
- 323.....יוה"כ
- 324.....חרטה מביאה לידי שמחה
- 326.....חומרתה של עבירה אחת
- 327.....תשובה שלימה ורפואה שלימה
- 327.....סיבת החרטה
- 328.....לפעמים אין להתחרט על חטאיו
- 333.....סוכות
- 333.....פורים
- 335.....פסח
- 336.....שבועות
- 337.....תשעה באב

ט. ביאור על חטאים של בני אדם הנזכרים בתורה

- 339.....חטאו של אדם הראשון
- 342.....חטאו של ראובן
- 343.....החטא של השבטי י-ה וחטאו של שאול המלך

הגאון הצדיק
רבי זיידל אפשטיין זצ"ל
(ערב ר"ח תמוז תרס"ח - כא אלול תשס"ז)

תלמיד של

הגאון ר' שמעון שקאפ זצ"ל ראש ישיבת גרודנה
ורבי שלמה הרכבי זצ"ל משגיח רוחני בישיבת גרודנה

מראשי ישיבת מתיבתא רבינו יעקב יוסף בניו יורק
ומשגיח רוחני בישיבת תורה אור בירושלים

מחבר ספר מאמרי שלמה (ב' חלקים),
ספר הערות על התורה (ה' חלקים),
ספר הערות אפיקי איל על ש"ס,

קונטרס אורי וישעי

תולדותיו נכתבו בספר לעבדו בלבב שלם

תוכן הענינים

א. הדרכה בעבודת השי"ת..... 349.

האופן המעולה לקיים את המצוות..... 349.

להרגיש שהוא הי' מקיים את המצוה אפילו אם לא הי' מוכרח..... 353.

להרבות כבוד שמים..... 355.

לדעת את תפקידו בחיים..... 362.

להזהר במצוות שבין אדם לחבירו..... 364.

להתרחק מדברים העלולים להביאו לידי עבירה..... 366.

להתעניין באירועי ספורט וכדומה בשעת מנוחה..... 367.

ב. מלאכת הקודש של משגיח בישיבה..... 369.

הדבר שחשוב לתלמיד הישיבה לעבוד עליו..... 373.

עצבות עקב איבוד חשק בלימוד..... 373.

עצבות עקב הרהורים..... 381.

שמירת הברית..... 389.

משיכה לבני מינו..... 402.

ספיקות באמונה..... 404.

ג. בטחון והשתדלות..... 407.

למה מצינו אחוז יותר גבוה של עשירים בין אלו העוסקים במסחר..... 407.

כל דעביד רחמנא לטב עביד..... 414.

למה יש לשמוח בזה שעושה חסד לחבירו..... 417.

הגאון

רבי אליעזר פלצ'נסקי זצ"ל
ראש ישיבת בית אריה בירושלים
(כח חשון תרע"ב - כד תשרי תשס"ח)

תלמיד ישיבת סלבודקה וישיבת מיר באירופה
ותלמיד מובהק של הגרי"ז והחזו"א

מבאי ביתו של הרונאצ'ובר
נכד הסבא מסלבודקה זצ"ל
וחתנו של הגה"צ ר' ארי' לזין זצ"ל

מחבר ספר שלום יהודה

תולדותיו נכתבו בספר הזכרון משלחן מלכים (פסח)

תוכן הענינים

א. גדרי חסד

- האם חסד הוא מצוה חיובית או מצוה קיומית
425..... מהו השיעור שנכון לעשות חסד
429..... האם חייב לבטל מלימודו כדי לעשות חסד
433..... לעשות את החסד כפי גדרי התורה

ב. תנועת המוסר

- 434..... נשכח היסוד של מוסר
435..... דעת החזו"א במוסר
438..... חילוקים בדרכי ההנהגה של חכמי המוסר

ג. גדולי תורה

- 441..... חילוקים בדרך הלימוד בין גדולי התורה
446..... הרב מברסק - הגר"ז זצ"ל
448..... מעשה עם הבית הלוי
449..... החזון איש זצ"ל
450..... - להשתתף בצערו של הציבור
452..... - יעוץ בעניני רפואה
453..... - דרך קנאות
454..... רבי מאיר שמחה זצ"ל
456..... - דרך ארץ קדמה לתורה
457..... רבי שלמה יהודה ליב פלצינסקי זצ"ל
459..... לא כל גדולי התורה זכו להרבה תלמידים
460..... לעזור לגדולי תורה
462..... לסמוך על גדולי הדור

ד. אמונה והשקפה

- 465..... שכר מצוה מצוה
466..... לקנות אמונה
469..... להכיר טוב להקב"ה
470..... הברכה המעולה ביותר

ה. הלכה

- 471..... ברכת שחינו על שופר
474..... כיצד יוצאים ידי חובת קיום מצות שופר
475..... למה אין מברכים לישב בסוכה בשמיני עצרת
478..... שמירת הגוף
486..... מתי להתחתן

ו. חיי עולם

- 488..... ירידת הדורות
492..... עקבתא דמשיחא
493..... גודל נשמתם של ישראל
494..... הנאת עולם הזה ועולם הבא

הגאון

הרב יוסף כהן זצ"ל
(תרע"ז - י"א שבט תשס"א)

תלמיד של

רבי צבי פסח פרנק זצ"ל

ורבי איסר זלמן מלצר זצ"ל

אב"ד רב ומו"צ בירושלים

ראש כולל מכון הרי פישל

מחבר ספר דברי יוסף אה"ע,

דברי יוסף עה"ת, התשובה, עטרת צבי

והגהות הררי קודש על ספרי מקראי קודש

נישא לנכדה של רבה של ירושלים

רבי צבי פסח פרנק זצ"ל

תוכן הענינים

א. תלמוד תורה

507.....	ביטול תורה.....
509.....	האם להפסיק באמצע הלימוד.....
510.....	עיקר המצוה ללמוד בעיון.....
515.....	קיום הישוב תלוי בלימוד תורה בעיון.....
516.....	כי תורה היא חיינו.....
517.....	לבטל מלימודו כדי לעשות חסד שא"א לעשותה ע"י אחרים.....
518.....	לבטל מלימודו כדי לקבל ברכות.....
519.....	למה ירד מרדכי ממדרגתו.....
522.....	חיך קודמים לגבי ת"ת.....

ב. הרבצת תורה

524.....	הרבצת התורה לבחורים חזקים או לחלשים.....
525.....	לצאת מא"י כדי להרביץ תורה.....
528.....	עצה למרביץ תורה להמשיך לגדול בתורה.....

ג. מידות

529.....	המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעוה"ב.....
546.....	איך הי' משה עניו מכל אדם.....
547.....	האם נכון להצטער כאשר אחרים מבזים אותו.....
551.....	להתרחק מן המחלוקת.....

ד. מצוות

558.....	כיצד לקיים המצוות לשם שמים.....
561.....	מצוה גורמת נחת רוח לבורא.....
564.....	מילי דחסידותא כשהם למעלה ממדרגתו.....
566.....	מילי דחסידותא שלא יעשה תמיד.....
566.....	לשמוח כשמסיים מצוה.....
567.....	מצות יחוד השם.....

ה. ציצית

569.....	התכלת.....
570.....	ללבוש כמה בגדי ציצית.....
573.....	טלית קטן בלילה.....
574.....	הכוונה הנכונה בלבישת ציצית.....

ו. נישואין

- 576.....מתי הזמן להתחתן
576.....יצרו מתגבר עליו
578.....לבטל שידוך
579.....להוליד בנים נוספים

ז. צניעות

- 580.....מהו דרכא אחרינא
582.....לטייל עם המשפחה בחול המועד
583.....אי אפשר ואינו מכוין לגבי קול אשה
583.....פאה נכרית

ח. הלכה

- 584.....השכרת אוטובוס מחברה ערבית
585.....כללי הפסק
588.....לאפות חלות לשבת
589.....מה לעשות כשרואים אנשים מחללים שבת
591.....האם למחות במעשן
594.....האם מותר לשלב האצבעות ביחד

ט. הנהגה

- 595.....האם מותר לשחק במשחקים
596.....מופתים שעשו גדולי הדור שעבר
598.....אידיש
599.....תולדות הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל

י. השתדלות ויסורים

- 601.....השתדלות אין מועילה לגבי גשמיות
604.....שיעורו של השתדלות
604.....מה צריך להרגיש כשיסורין באים עליו
617.....למה מתפללים להנצל מן היסורים
620.....דברי עידוד לחולה

יא. השואה

- 622.....האם יש ענין לזכור את השואה
623.....למה קרה השואה
625.....מרד בגטו ורשא
627.....אזעקה ביום השואה, כ"ז ניסן

יב. ארץ ישראל

- 627.....מצוה לגור בא"י בזמן הזה
630.....האם לומר תחנון בה' באייר

- האם נכון לתלות דגל..... 632.
- מחלוקת הגאון ר"ח זונפלד זצ"ל והגאון רא"י קוק זצ"ל..... 632.
- בן חו"ל הנמצא בא"י בסוכות ופסח..... 634.

יג. בדורינו

- לימוד הקבלה בזה"ז..... 636.
- האם יש היום דיבוק..... 636.
- עין הרע..... 637.

יד. מועדים

אלול

- עיקר העבודה - להרגיש פחד ויראה..... 640.
- לעסוק בדברים שיעזרו לזכות אותו בדין של ראש השנה..... 641.
- סליחות - אמירה לעומת כוונה..... 644.

ראש השנה

- עיקר העבודה..... 644.
- להתפלל עבור צרכיו הפרטיים..... 648.
- להרגיש פחד או שמחה..... 651.
- למה המלאכים מפחדים..... 655.
- עומק הדין..... 656.
- מה נכון להרגיש בשעת תקיעת השופר..... 658.
- ראש השנה שחל בשבת..... 660.

יום כיפור

- עיקר העבודה..... 663.
- כיצד לקבל קבלות..... 663.
- האם הפסיד תשובתו אם אח"כ נכשל באותה עבירה..... 664.
- עצה לעשות תשובה מאהבה..... 673.
- קבלה על להבא על שגגות..... 674.
- נעילה** - העבודה..... 676.
- לחזור בתשובה על עבירות שבין אדם לחבירו כשאינו יודע למי חטא..... 688.
- עצה טובה במקרה שאינו יכול להחזיר את הגזילה..... 695.
- מחילה על עבירה שבין אדם לחבירו..... 697.
- להנצל מן העצבות והיאוש..... 701.

סוכות

- טעם השמחה/ שמיני עצרת..... 702.
- ללכת לכותל..... 704.
- שמחת בית השואבה..... 706.
- הרמז של שמיני עצרת..... 707.

חנוכה

- שובב"ם** - בדורות הקודמים..... 709.

פורים

- 710.....הדמיון בין פורים ויום הכיפורים.....
711.....כיצד עלינו לקיים את מצות עד דלא ידע.....

פסח

- 712.....אמירת פרשת קרבן פסח.....
713.....למה נהגו להחמיר כ"כ במצות הפסח.....
715.....בדיקת חמץ.....
715.....שיעור המצה.....
716.....מצות אכילת מצה כל ימי פסח.....
718.....מצה שרויה.....
718.....שיעורן של ארבע כוסות.....
720.....כוס חמישי.....
720.....יין בחול המועד.....
722.....סעודה שלישית באחרון של פסח.....
722.....חמץ שנמכר לגוי שעבר עליו הפסח.....

ספירת העומר

- 723.....חשיבותם של ימי הספירה.....
723.....נשים במצות ספירת העומר.....

ל"ג בעומר

- 724.....המקור למנהגים הנפוצים.....
725.....מה הענין לעלות לקבר של צדיק ביום היארצייט.....

שבועות

- 729.....יום הדין על הצלחה בלימוד התורה.....
731.....הכנה לשבועות.....
732.....אדם העמל בתורה זוכה לדברים הרבה.....
735.....ללמוד תורה או להגיד התיקון.....
736.....לישון בליל שבועות כדי ללמוד יותר ביום.....

י"ז בתמוז וט' באב

- 736.....ששה זמנים מחולקים בחיוב אבלות.....
738.....הדרך הנכונה להתאבל.....
739.....ימים אלו מסוגלים לקנות אהבת השם.....
740.....לשבת על ספסל.....
741.....ללכת לבית הקברות.....

טו. ביאורים על התורה

- 743..... חיי שרה - למה יש צדיקים המתים כשהם צעירים
- 747..... תולדות - כיבוד אב של עשו
- 750..... ויצא - צדיק אינו צריך לפחד מחיות רעות
- 752..... כיצד "שנא" יעקב את לאה
- 752..... וישלח - למה נענש יעקב על זה ששם את דינה בתיבה
- 754..... ביאור חטאו של ראובן
- 757..... וישב - יש שיעור כמה מותר לשנוא לרשע
- 758..... למה נענש יעקב כ"ב שנה
- 759..... שמיני - חטאם של נדב ואביהוא
- 760..... בהעלותך - במה נחלקו משה ויהושע
- 761..... שלח - ההבדל בין יהושע וכלב
- 764..... קרח - חטאו של קרח
- 765..... פינחס - למה השבטים ביזו את פינחס
- 766..... ואתחנן - למה הקב"ה לא סלח למשה